

Susanna Pettersson

KOLEKCIJŲ MOBILUMAS – ŽINGSNIS Į PRIEKĮ

Mūsų kolekcijos yra skirtos eksponuoti, tirti, suvokti ir saugoti tiek šiandieniniam lankytojiui, tiek ir ateities kartoms. Labiausiai klesti muziejinės kolekcijos tada, kai jos yra tinkamai naudojamos bei tiriamos. O tam, kad suintensyvinti jų panaudojimą, muziejaus bendruomenei reikia tam tikrų įrankių ir praktinių patarimų. Profesionalūs tinklai, tokie kaip Tarptautinė didelių parodų organizatorių grupė (*International Group of Organizers of Large-scale Exhibitions*) (žinoma kaip Bizot grupė) ir Archyvarų grupė (*Registrars Group*) jau ruošia pagrindą šioms praktikoms plėtoti. Kolekcijų formavimą galima inicijuoti ir politiniu lygiu: reaguodamos į augantį bendradarbiavimo tarp muziejų poreikį, Europos Komisija ir Europos Kultūros darbotvarkė išsakė savo nuomonę dėl veiklų harmonizavimo ir inovatyvių būdų kūrimo.

Kai muziejai buvo įkurti ir privatūs kolekcininkai prisidėdavo prie tautos gerovės vystymo, aukodami viešosioms institucijoms savo ilgalaikius gyvenimo pasiekimus, švietimo tikslų įgyvendinimas buvo varomoji jėga. Tada valstybiniai muziejai tapo tautos švietimo įrankiu. Praėjus dviem šimtams metų, situacija pasikeitė: muziejai formuoja didelę dalį kultūros industrijos ir muziejų skaičius vis tebeauga. Pristatomi nauji muziejai ir naujos kolekcijos, o naujų objektų skaičius siekia vis naujus rekordus. Iš milijardų muziejinių eksponatų tik dalelė yra eksponuojama arba panaudojama. Tačiau muziejai kasmet perka vis daugiau ir daugiau. Medžiagos kaupimas yra vienas iš didžiausių muziejų rūpesčių šiandien.

Esminis klausimas yra ką muziejai saugo, kam, kodėl ir pagal kokią strategiją? Ar muziejai elgiasi teisingai? Iš kitos gi pusės, ar mes tik kartojame kolekcionavimo modelį, kuris jau buvo sukurtas, ir nebebus vėl kvestionuojamas.

Taigi, mes turime būti pasiruošę užduoti tokius klausimus, kaip: ar kolekcionavimas, kaupimas ir saugojimas priėjo lūžio tašką? Muziejai savo prigimtimi yra tvariai besivystantys, bet tam tikru momentu, kai saugyklos yra pripildytos B arba C kategorijos objektais, iškyla

pavojus, kad jie gali tapti didžiulėmis užmirštų ir nenaudojamų daiktų dykvietėmis arba kapinėmis, kaip aprašoma žymiajame *Manifesto of Futurism*, atspausdintame pirmame *Le Figaro* puslapyje 1909:

Muziejai: tai viešieji bendrabučiai, kur amžiams guli vieni šalia kitų, nekenčiamų arba nežinomų.

Muziejai: dailininkų ir skulptorių, žiauriai sekinančių vienas kitą spalvų ir linijų dvelksmu, sienų ilgiu, absurdiškos skerdyklos (Marinetti, 1909).

Kuomet muziejai vis daugiau kolekcionuoja bei kaupia, tarytum siekdami įvaldyti hėgelišką pasakojimą, jie taip pat ir konkuruoja vienas su kitu rinkoje. Kuo muziejus turi daugiau fondų ir geresnę sistemą, tuo geresnes kolekcijas gali sukurti. Užuo stengdamiesi prisipirkti kiek galima daugiau daiktų, muziejai turėtų ieškoti alternatyvių būdų sustiprinti savo kolekcijų profilius.

1960-siais menininkas Robert Motherwell jau yra kritikavęs Amerikos meno muziejus už tai, kad kiekviename mieste kuriamos panašios kolekcijos. Tu visur susiduri su parinktais tais pačiais menininkais, tarytum daugiau nėra apie ką papasakoti.

Amerikoje tai jau yra įprasta situacija, kad visur rasime tą pačią Pagrindinę gatvę, tą patį Woolworth's, tą pačią Coca – Cola, tą patį vaistinių tinklą, tą patį kiną, tokį patį motelį, tokias pat keptas krevetes ir tokį pat vietinį muziejų, atspindintį tokį pat didelį muziejų mažesniu masteliu. O monotonija! (Motherwell, 1961).

Siekdami suprasti kolekcijų kilmę ir pobūdį muziejai turėtų daugiau dėmesio skirti kolekcijų tyrimui, tuo būdu suteikdami mums galimybę kolekcijas panaudoti geriau ir efektyviau. Muziejai turėtų skatinti savo personalą judėti, daugiau studijuoti, keistis patirtimi su kitais profesionalais bei stiprinti ryšius su universitetais.

Akademinis pasaulis atsiliepė į šį poreikį tokiomis iniciatyvomis, kaip *Nacionalinių muziejų kūrimas* – tai universitetų valdomas tinklas Linkopinge (Švedija), Osle (Norvegija), Lesteryje (Didžioji Britanija) nuo 2010 metų. Kita iniciatyva – tai projektas *Eunamus*, kartografuojantis Europos nacionalinių muziejų kolekcijos istoriją 1750 – 2010 metais bei analizuojantis muziejų vaidmenis šiuolaikinėje visuomenėje iš įvairių atskaitos taškų. Projektas siekia vadovauti nacionalinių muziejų Europoje kūrimo lyginamajai studijai ir pristatyti turtingą nacionalinių muziejų vaizdą socialiniu, politiniu ir intelektualiniu aspektu (www.eunamus.eu). Visapusiškos muziejaus ir kolekcijos istorijos, apimančios nacionalinių muziejų ar individualių institucijų vystymąsi, remia šiuos tikslus ir uždavinius. Išsamus tyrimas praplečia bendrą kolekcijų vertės, muziejų panaudojimo ir jų egzistavimo suvokimą (žr. bibliografiją).

Atsižvelgiant į tai, kad tyrimas sukuria sąlygas ir pateikia argumentus kaip geriau panaudoti kolekcijas, muziejaus bendruomenei reikia praktinių įrankių visa tai realizuoti. Keletas žingsnių šia linkme jau yra atliekama nacionaliniu bei Europos Sąjungos lygmeniu, o pati ambicingiausia iniciatyva yra projektas *Kolekcijų mobilumas (Collections Mobility)*.

MOBILUMO KONFERENCIJOS IR LEIDINIAI

Muziejų kolekcijos ir jų panaudojimas tapo svarstomu klausimu Europos Sąjungoje 2000 – jų metų laikotarpiu. Vienas iš pagrindinių veikėjų, skatinančių paradigmos pokyčius, buvo Olandijos Švietimo, kultūros ir mokslo ministerija. Ruošiantis pirmininkavimui Europos Sąjungoje 2004 metais ministerija daugiau sužinojo apie kultūrinio paveldo potencialą ir Europos pridėtinę vertę. Išsiaiškinus tam tikras detales, įskaitant ir klausimus, adresuotus Europos Komisijai bei atsakymus, gautus iš komisarų, ši tema buvo įtraukta į Europos darbotvarkę. Pirmą kartą apie tai buvo kalbama 2003 metais Atėnuose ir Delfuose, kur Graikijos kultūros ministerija ir Archeologinių įplaukų fondas suorganizavo konferenciją *Europinės reikšmės kultūrinio paveldo stiprinimas ir skatinimas*.

Po konferencijos Graikijoje sekė debatai įvairiose konferencijose ir seminaruose Italijoje, Olandijoje, Suomijoje, Vokietijoje ir Ispanijoje. Pagrindinės konferencijos temos buvo susiję su kultūros paveldo propagavimu, vadybos normomis ir modeliais, kolekcijų augimu ir mobilumo skatinimu, o taip pat ir su atsakomybe bei kontaktiniais tinklais. Pagrindinė žinutė labai paprasta: visas laikas ir pastangos turi būti skiriamos tam, kad muziejų bendradarbiavime sumažintume slenksčius. Bendras tikslas – sukurti praktinius patarimus ir jau egzistuojančių gerų idėjų orientavimo lyginamąją analizę.

Pirmasis pagrindinis dokumentas *Paskola Europai. Kolekcijų mobilumo rekomendacijos Europos muziejams* buvo išleistas 2005 metais. Dalykinės sritys ir rekomendacijos nurodo bendruosius principus ir muziejinę patirtį, susijusią su skolinimo ir skolinimosi tarp muziejų praktikomis. Taip pat pabrėžiami kai kurie atskiri klausimai - tokie, kaip vertės nustatymas, įvairios nuomonės apie draudimą, garantijos, imunitetas nuo sulaikymo, ilgalaikės paskolos ir paskolų įmokos, leidyba ir autorinės teisės, skaitmeninimas ir atsakomybė. Svarbūs dokumentų priedai pateikia priežastis kodėl reikėtų skolintis ar nesiskolinti, koks yra kultūros darbo planas 2005/2006 metais, t. p. pateikia ICOM'o etikos kodą muziejams, bendruosius paskolų ir kultūrinių prekių mainų tarp institucijų principus, UKRG ataskaitą, kompensacijas ir draudimą (*Paskola Europai, 2005*).

Kadangi moksliniai tyrimai

sukuria kontekstą ir parengia argumentus

kaip efektyviau panaudoti muziejines

kolekcijas, tai tam, kad visa tai būtų

įmanoma realizuoti muziejų

bendruomenė privalo turėti praktinius įrankius.

Dabartinis rekomendacijų paketas siekia paskatinti kolekcijų mobilumą, tiek remiant daugelio Europos institucijų keitimąsi kultūriniais ryšiais Europos viduje, tiek ir išlyginant disbalansą finansiškai stipresnių ir geriau apsirūpinusių partnerių už Europos ribų atžvilgiu (*Paskola Europai*, 2005, 1).

Rekomendacijas parengė privati ekspertų grupė, vadovaujama Ronald de Leeuw, *Rijksmuseum* direktoriaus iš Amsterdamo. Grupės nariai atstovavo įvairias tyrimų sritis nuo kultūros istorijos iki meno, mažas ir dideles organizacijas.

Po metų pasirodė *Veiksmų planas Europos Sąjungos muziejų kolekcijų mobilumui ir paskolų standartams paremti*. Bendrieji tikslai bei pagrindinės sritys pateikti kaip svarbiausi klausimai, kuriems būtinas ypatingas dėmesys. Veiksmų planas siekia palengvinti priėjimą prie Europos kultūrinio paveldo, kad jis būtų prieinamas visiems gyventojams bei surasti nauji būdai bendradarbiavimui, pasitikėjimui ir skolinimo tarp muziejų praktikai pagerinti. O tai reiškia būtinybę harmonizuoti veiklas ir pasiūlyti praktiškus įrankius muziejams – skiriant ypatingą dėmesį mažiesiems tarpininkams ir naujiems nariams, kuriems galbūt trūksta esminių susitarimų, įgūdžių ir kt.

ĮGYVENDINIMAS

Įgyvendinant *Veiksmų planą* reikėjo surinkti pagrindinę valstybių - narių informaciją apie kolekcijas. Darbas prasidėjo darbo grupėse, kurios sprendė klausimus apie paskolų administravimą bei paskolų standartus, valstybės atlygio schemas, vertinimą, kultūrinių objektų draudimą ir neapdraudimą, imunitetą prieš arešto uždėjimą, paskolos mokesčius ir ilgalaikes paskolas, pasitikėjimo tinklų kūrimą ir skaitmeninimą. Valstybėms narėms buvo išsiusti keli paklausimai bei analizuoti rezultatai. Šios grupės dirbo 2006 – 2007 metais ir išleido rinkinį direktyvų, rekomendacijų, apžvalgų, deklaracijų, apibrėžimų bei sutarčių modelių, kaip pavyzdžiui *Paskolų mokesčių ir paskolų išlaidų rekomendacijos*, *Ilgalaikių paskolų apibūdinimas*, *Ilgalaikių paskolų sąlygos*, *Bremeno deklaracija apie pasitikėjimą ir bendradarbiavimo tinklus tarp muziejų* (www.lending-for-europe.eu).

Kaip buvo pabrėžiama *Bremeno deklaracijoje*, Kolekcijų mobilumo konferencijoje Bremene 2007 metų gegužės mėn.,

Kiekvienos Europos šalies – narės svarbiausia užduotis yra politiniame lygmenyje pripažinti, kad didieji Europos muziejai jau išvystė intensyvų bendradarbiavimą daugelyje veiklos sričių. Dabar iš jų tikimasi išplėsti bendradarbiavimą su mažesnėmis muziejinėmis institucijomis.

Mažieji ir vidutinio dydžio muziejai turėtų būti labai skatinami dalyvauti įvairiose veiklose, keičiantis kolekcijomis tarp muziejų ir, kad jos būtų prieinamos visiems Europos piliečiams.

Veiksmų plano 2006 įgyvendinimas suformavo bazę Kolekcijų Mobilumo antrajai stadijai vykdyti. Komunikacijos komisija *Europos kultūros darbotvarkei globaliame pasaulyje 2007* metais pradėjo atskleisti kultūros rolę kaip svarbiausią Europos integracijos proceso elementą. Darbotvarkė pateikė tris tikslus: kultūrinės įvairovės ir tarpkultūrinio dialogo skatinimas; kultūros kaip katalizatoriaus skatinimas Lisabonos Strategijos ribose; ir kultūros, kaip esminio elemento Europos Sąjungos tarptautinių santykių kontekste, skatinimas.

Šių tikslų įgyvendinimui Europos kultūros darbotvarkė pristatė naują bendradarbiavimo metodą – Atvirą koordinavimo metodą (OMC- *Open Method of Coordination*), kuris, tikimasi, reaguos į labiau struktūrizuotos sistemos dėl bendradarbiavimo tarp šalių narių ir Europos Sąjungos institucijų poreikį. Buvo suformuotos keturios Ekspertų grupės, kurios pradėjo dirbti ties tokiomis temomis, kaip ryšiai tarp kultūros ir švietimo, menininkų ir kitų kultūros profesionalų mobilumas, kultūros ir kūrybinių industrijų bei muziejinių veiklų potencialas, kolekcijų mobilumas.

Tikimasi, kad šios darbo grupės įsitrauks į politinius svarstymus Europos Sąjungos lygmenyje ir įneš konkretų indėlį nustatant, dalinant ir patvirtinant gerąsias praktikas, ruošiant jų įgyvendinimui būtinas rekomendacines priemones, rengiant bendradarbiavimo tarp narių šalių ar Europos komisijų lygiu pasiūlymus, progreso vertinimo metodologiją, taip pat ir formuojant politikos rekomendacijas (*Galutinė ataskaita ir rekomendacijos Kultūros reikalų komitetui kaip pagerinti kolekcijų mobilumo būdus 2010 metais*).

OMC kolekcijų mobilumo ekspertų grupė, vadovaujama Hillary Bauer (DB) ir Rosanna Bibacchi (Italija), pradėjo darbą 2008 metais. Grupės siekė ir toliau skatinti kolekcijų mobilumą, gilinant pagrindines temas ir renkant kuo daugiau informacijos apie efektyvesnį kolekcijų panaudojimą.

Pagalbinės darbo grupės dirbo ties tokiais klausimais, kaip valstybės kompensacija ir draudimas, imunitetas nuo arešto/ neteisėtos prekybos, ilgalaikės paskolos, apsauga nuo vagysčių ir neteisėtos prekybos, ir keitimasis patirtimi. Grupės paskelbė naujus duomenis apie kolekcijų panaudojimą, apžvelgė geriausius pavydžius, pateikė gaires bei rekomendacijas Komisijai 2010 metų liepos mėnesio baigiamajai ataskaitai. Kai kurie esminiai dokumentai ir ataskaitos buvo prieinami NEMO (*Network of European Museums Associations*) tinklalapyje jau proceso eigoje.

OMC ekspertų grupė pateiktoje Kolekcijų mobilumo ataskaitoje apžvelgia daugumą pagrindinių temų, kurios padės padidinti kolekcijų mobilumą, tai: bendradarbiavimo ir savitarpiskumo vertė, poreikis sumažinti skolinimo ir skolinimosi kainas, poreikis tyrinėti naujas (netradicines) mobilumo formas, ir esminiai reikalavimai, tiriant kultūrinių objektų kilmę. Papildomai buvo akcentuojamos tokios temos, kaip komunikacija, sąmoningumo didinimas bei švietimas paveldo ir kolekcijų pagalba. Visų grupių pagrindinių rekomendacijų

santraukoje daugiausia dėmesio skiriama deramo patikrinimo skatinimui/nelegalios prekybos prevencijai, galimų problemų, susijusių su arešto uždėjimo imunitetu, tyrinėjimui, valstybės kompensacijos schemų panaudojimo abipusiškai ir reguliariai skatinimui, ilgalaikių paskolų skatinimui, ir profesionalų mobilumo skatinimui, kaip esminei kolekcijų mobilumo veiklai, kuriant bendrą muziejų pažinimą ir pasitikėjimą (Final Report, 2010).

Smulkiau parengtos rekomendacijos buvo nukreiptos skirtingais lygmenimis (komisijoms, šalims narėms, muziejų bendruomenėms, profesionalų grupėms, tinklams). Rekomendacijos sudarytos remiantis ataskaitomis ir pagalbinių grupių pateiktomis pagrindinėmis išvadomis. Pavyzdžiui, remiantis šalių narių patirtimi, potencialiai aukštos draudimo kainos už objekto praradimo arba sunaikinimo riziką gali būti žymiai sumažintos ar netgi panaikinamos. Taigi, pagal vieną iš siūlomų rekomendacijų šalys narės turėtų pašalinti visas kliūtis gauti valstybės kompensaciją kaip alternatyvą komerciniam draudimui už prarastą arba sunaikintą objektą.

OMC veikla yra remiama projekto *Kolekcijų mobilumas 2.0 (CM2)*, kuris gavo finansavimą iš Kultūros programos 2009 metais. Tuo tarpu, kai OMC veikla koncentruojasi ties duomenų rinkimu ir veiklų derinimu politiniame lygmenyje, tai CM2 rūpinasi praktiniais dalykais, remiant kolekcijų mobilumą per mokymo programą, kolekcijų mobilumo platformą www.lending-for-europe.eu tinkle. Bendras tikslas yra padėti muziejų profesionalams jų kasdieninėje veikloje.

Kaip nurodoma fondo paraiškoje,

Kolekcijų mobilumo projektas yra parengtas taip, kad skatintų mąstymo pokyčius ir darbuotojų bei visų, susijusių su Europos muziejais ir kolekcijomis, veiklos būdus. Projekte siūlomos veiklos bus didžiulė parama tiek praktiniame, tiek ir konceptualiame lygmenyje muziejaus profesionalams, dirbantiems su kolekcijomis. Nauji instrumentai suformuoja patikimą sistemą sprendimams priimti bei pasiūlo konkrečius įrankius, tokius kaip: standartinės formos sutartims bei rekomendacijoms, kurios bus pripažintos visoje Europos Sąjungoje ir kuriomis galės naudotis visos šalys narės. Mokomoji medžiaga bus tas pagrindas, kuris žymiai praplės su kultūros objektų skolinimu ir skolinimusi susijusio personalo žinias (CM2.0 paraiška).

Visi kolekcijų mobilumo forumai pasisako, kad būtina susikoncentruoti ties kolekcijų problematika bei muziejams suteikti tiek informaciją, tiek praktinius įrankius. Jie tampa naujais pagalbinkais, vystant muziejinę praktiką. Profesiniai tinklai ir tokios organizacijos, kaip muziejų asociacijos ar ICOM sutelkė muziejaus profesionalus, politikos kūrėjus ir valstybinių agentūrų, ministerijų atstovus ir pan.

VIZIJA

Europos kolekcijų ištekliai yra pagrindinis mūsų kultūros ir praeities kartų istorijos suvokimo šaltinis. Gamtos mokslų ir kultūros istorijos, vaizduojamosios dailės, architektūros, daugelio kitų specifinių sričių kolekcijos sukuria puikią terpę kultūrinėms atrakcijoms. Muziejų

bendruomenės pareiga yra taip dirbti, jog pačiais rinkiniais perteiktume jiems būdingą žinią, ir kiek galima platesnei auditorijai.

Kuo labiau muziejai pažįsta kolekcijas, tuo geriau jas gali panaudoti bei tuo efektyviau tarpusavyje dirbti. Kuo yra stipresnė profesinė ir prasminė motyvacija sustiprinti savo rinkinius skolinantis ir skolinant, tuo paprasčiau panaikinti įvairias kliūtis. Be to, tai ir yra pagrindinė kolekcijų mobilumo priežastis. Tai kartu ir didžiausias palengvinimas, kai kalbama apie informaciją, rekomendacijas ir būdus, siekiant sumažinti slenksčius tarp skolinimo ir skolinimosi.

Rinkinių mobilumas tapo svarbiu klausimu bet kuriame ateities darbe. Nepaprastai yra svarbu, kad suformuotos idėjos bei praktikos įgytų grįžtamąjį ryšį iš Komisijos, šalių narių, ministerijų, muziejinių organizacijų, profesionalių tinklų - tokių, kaip NEMO, Registro grupė bei atskirų muziejaus profesionalų.

Ir pabaigai, muziejams yra būtina keistis. Visuomenės labui.

SUSANNA PETERSSON yra Suomijos Nacionalinės Galerijos plėtros vadovė. Ji specializuojasi muziejaus istorijos ir rinkinių studijų srityje ir yra daug rašiusi šiuo klausimu. 2008 metais apsigynė daktaro laipsnį Helsinkio universitete. Nuo 2005 metų dirba ties kolekcijų mobilumo problematika, 2006-2007 metais ir 2008-2010 metais vadovavo ilgalaikių paskolų darbo grupėms. Ji taip pat yra ir WP-vadovė Kolekcijų mobilumo 2.0 projekte.

BIBLIOGRAFIJA

Action Plan for the EU Promotion of Museums Collections' Mobility and Loan Standards(2006).

Berger, M. (ed.) (2004) Museums of Tomorrow. A Virtual Discussion.Issues in Cultural Theory 8. Centre for Art and Visual Culture UMBC. Georgia O'Keeffe Museum Research Centre Santa Fe.

Bremen Declaration on the Mobility of Museum Collections(2007).

Final Report and Recommendations to the Cultural Affairs Committee on Improving the Means of Increasing the Mobility of Collections(2010), A report produced by the OMC Expert Working Group on the Mobility of Collections.

Lending to Europe, Recommendations on Collection Mobility for European Museums (2005), A report produced by an independent group of experts, set up by Council resolution 13839/04.

Online. Available HTTP: <http://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/topics/Collection_Mobility/Members/Lending_to_Europe.pdf>. www.lending-for-europe.eu

Marinetti, F.T. (1999) [1909] 'Manifesto of Futurism', in Kynaston McShine (ed.) *The Museum as Muse*.

Artists Reflect, New York: The Museum of Modern Art, 200-201.

Motherwell, M. (1999) [1961] 'Editorial Symposium: What Should a Museum Be?', in Kynaston Mc-Shine (ed.) *The Museum as Muse*. Artists Reflect, New York: The Museum of Modern Art, 210-212. www.ne-mo.org

Preziosi, D. and Farago, C. (eds) (2004) *Grasping the World. The Idea of the Museum*, Aldershot and Burlington: Ashgate.

Department of Culture, Media and Sport. Museums and Cultural Property Division (2005) *Under-standing the Future: Museums and 21 st Century Life. The Value of Museums*, London.

Vels Heijn, A. (ed.) (2002) *The Future of Museums, the Museum of the Future*, Amsterdam: Nederlandse Museumvereniging.

Wilkinson, H. (2005) *Collections for the Future*. Report of a Museums Association Inquiry. Online. Avail-able HTTP: < <http://www.museumsassociation.org/download?id=11121>>. Working papers and minutes of the meetings of OMC Expert Group on Collections Mobility.